

zmerom znova vprašujemo, v kakšnem svetu Bonus živi, ker nam ostaja občutek, da je Lopez Bonusu mogoče vendar krivičen. Ženske vloge vso nejasnost le še povečujejo. To so lutke. Volpina je še najvažnejša. *Gabrijelčičeva* odigrava njene prizore shematično. Pisatelj ji ni dal časa, da bi ji njene duševne sile same razčistile nespোরазum, zato je ostala mrtva. Drugi dve dekliski vlogi sta še bolj brez pomena itd.

Slike poskusne režije (diagonala) so se obnesle. Dale so z izpremembami mnogo svežosti. Ta uspeh je na celoti celó zakril prepade, z naglim koncem ustvaril vtis enodejanke, kar se je z burnim umorom precej strinjalo, in občinstvo je odhajalo presenečeno.

O Bartolovem poskusu bi se dalo govoriti obširno v okviru razprave o drami in odrski tehniki. Naše gledališko vodstvo, ki se je moralo navaditi eksperimentov, se mora naučiti še teoretičnega dela, da se ne bo redilo nespo-razumljenje med njim in občinstvom in kritiko. Najti mora stvarnejši stik s pisateljem.

I. Grabor.

NAŠ JEZIK

O PREGIBANJU LASTNIH IMEN IZ ZAPADNOEVROPSKIH JEZIKOV

Prebirajoč prevode iz zapadnoevropskih književnosti in pa dnevno časopisje, sem opazil veliko neenotnost in nedoslednost v pregibanju in pisavi tujih lastnih imen in iz njih izpeljanih pridevnikov.

Da urejeni knjižni jezik take neenotnosti in nedoslednosti ne sme trpeti in da je treba tudi tu jasnih in nedvoumnih pravil, o tem ni nikakega dvoma.

Ta potreba je postala tem nujnejša, ker je gotovo, da se bo naša prevodna književnost čim dalje bolj množila, kar so pokazala že zadnja leta in kar zahteva tudi stalno pojemajoče znanje nemščine, ki jo je uporabljal prejšnji rod za spoznavanje tujih literatur.

Kako naj torej pišemo in pregiblujemo tuja lastna imena in iz njih izpeljane pridevnike? Naše slovnice in pravopisi so bili doslej v tej točki jako kratki ali pa so celó obupno molčali. Slovnice so se omejevale po večini na latinščino in grščino; s tem pa, kar je v njih povedanega o tvorbi lastnih imen iz živih jezikov, se tisti, ki piše, ne more prav nič okoristiti.

To je eden glavnih vzrokov omenjene neenotnosti in nedoslednosti. Primeri, ki jih bom kot napačne navajal, so vzeti iz slovenskih prevodov, iz revij in dnevnega časopisja. Vira, oziroma prevajalca pa ne navajam, ker je to za naš namen brez pomena.

V naslednjih vrstah nameravam pokazati, v čem je neenotnost dosedanje rabe, in določiti pravilo, kako je treba pisati in pregibati lastna imena iz zapadnoevropskih jezikov.

Da moramo pri pisavi tujih lastnih imen iz zapadnoevropskih jezikov obdržati njih prvotni pravopis in jih ne transkribirati v naš črkopis, za to govori dovolj razlogov. Neenotnost in nedoslednost pa obča zmešnjava bi bile še večje, če bi skušali podajati tuja imena z našim črkopisom. Ker pa se praksa v splošnem že ravna po tem načelu, pravilnosti te točke ne bom dalje utemeljeval. Gotovo pa je potrebno, da vsakemu prevodu, vsaj iz francoščine in angleščine, dodamo seznam v dotičnem delu rabljenih lastnih imen z izgovar-

javo. Od vsakega človeka ne moremo zahtevati, da pozna vse zapadnoevropske jezike. Po dobrih prevodih nam postanejo bogastva tujih književnosti dostopna. Ker pa lastnih imen ne moremo posloveniti, dajmo čitatelju možnost, da jih bo lahko pravilno čital, saj mu tudi s tem širimo duševno obzorje!

Kako pa naj tuja imena pregiblujemo? V tem je dosedanja raba jako neenotna.

Po svojstvu slovenskega jezika se morajo tudi tuja lastna imena sklanjati, to je, dobivati posameznim sklonom pripadajoče končnice. Zato je ena najhujših napak, če tujih imen sploh ne pregiblujemo. Naj navedem samo nekaj primerov: na l'Eau de Robec, mestnik (ime ulice); pri La Boissière (kraj); sir John Simona; zadnji primer je prav tako napačen, kakor če bi rekli monsieur Tomo Zupana ali Simon Gregorčiča; pravilno je le: sira Johna Simona, monsieurja Toma Zupana itd.

Nadaljnja napaka obstoji v tem, da nekateri pisci tujim imenom slovenske končnice mehanično pridevajo, pri čemer se zdi, da je odločilna grafična, ne pa fonetična oblika tujega imena. Včasih stoji med imenovalniško obliko in končnico vezaj, v splošnem pa se vezaj opušča.

Da mehanično naslanjanje končnic na ime ni pravilno, je jasno. Tuja imena moramo pregibati po istih pravilih kakor slovenska. Slovenščina pa ima za sklone različnih debel različne končnice. Ko torej sklanjamo tuja imena, jih moramo sklanjati po slovensko, to je, uvrstiti jih moramo v posamezne tipe slovenske sklanjatve. O načinu, kako naj se sklanja tuje ime, odloča njegova fonetična oblika. Vprav v tem, mislim, delajo prevajalci največ napak, ker se dajo zapeljati po končnih nemih glasovih, da pridenejo tujemu imenu napačno končnico. Vzemimo za primer francosko osebno ime Binet z nemim t na koncu! Če mu mehanično pridenemo končnico za moški spol a, dobimo obliko Bineta, kar pa ne ustreza izgovarjavi imenovalnika „biné“, ki zahteva sklanjatev „binéja“, „binéju“ itd., kar bomo pisali Binet-ja, Binet-ju itd.

Isto velja tudi za tvoritev svojilnih pridevnikov iz lastnih imen. Tudi tu se moramo ravnati po pravilih, ki jih predpisuje slovenska slovnica za tvoritev svojilnih pridevnikov.

Kdaj je upravičen vezaj med imenovalniško obliko in sklonilom? V Breznikovem pravopisu čitamo: Vezaj nam rabi, da ločimo sklonilo in slovenske končnice pri tujih lastnih imenih, zlasti francoskih, n. pr. Impresionizem Manet-jev je bistveno to, kar tehnika George-ova in Mombert-ova.

V teh primerih je vezaj umesten, so pa tudi drugačni primeri, kjer je vezaj docela nepotreben. Pravopisna pravila bi morala biti namreč čim preprostejša. Nespametno in kvarno je, vnašati v pravopis komplicirano in nepotrebno učnost. To velja seveda tudi za postavljanje ločil. Kjer prebijemo lahko brez vezaja, ga tudi pri sklanjavi tujih imen ne bomo uporabljali. Odločili pa se bomo zanj tedaj, kadar bi pisava brez vezaja povzročala nejasnost in nepravilno izreko.

Da določimo pravila, kako naj se sklanjajo tuja lastna imen in tvorijo iz njih pridevniki, se mi zdi potrebno, da ločimo:

- 1.) imena brez končnih nemih soglasnikov in samoglasnikov;
- 2.) imena, ki imajo na koncu kak nem glas.

K 1.) Imena brez nemih soglasnikov ali samoglasnikov na koncu moramo po njih končnem glasu uvrstiti v eno slovenskih sklanjatev. Vezaj med imenovalniško obliko in končnico je tu nepotreben.

Primeri:

Iz nemščine: nemška imena spadajo vsa v to točko, ker nimajo nemih glasov: Goethe, Goetheja itd.; Schulze, Schulzeja itd.; Berlitz, Berlitzta itd.; Schiller, Schillerja; Frankfurt, v Frankfurtu; Wiener-Neustadt, v Wiener-Neustadtu; Thorn, v Thornu. Pridevniki: Goethejev, Schulzejev, Berlitzov, frankfurtski ali frankfurtovski itd.

Iz francoščine: Balzac, Balzaca, Balzacov; Belleau, Belleauja, Belleaujev; Bodel, Bodela, Bodelov; Chaulieu, Chaulieuja, Chaulieujev; Halévy, Halévyya, Halévyyjev; Hugo, Hugoja, Hugojev. M in n, ki tvorita s samoglasniki pred seboj nosne samoglasnike, moramo smatrati za glaseča se soglasnika, torej: Danton, Dantona, Dantonov; Lyon, v Lyonu.

Iz angleščine: Oregon, Oregona, Oregonov, O'Reilly, O'Reillyja, O'Reillyjev, Nagpur (mesto), v Nagpuru, Mentheith, Mentheitha, Mentheithov; Dwight (osebno ime), Dwigha, Dwightov. Kar smo rekli zgoraj o francoskem m in n, velja tudi za angleški končni r, ki predstavlja v izgovoru neki reduciran, nedoločen samoglasnik, torej Nagpur, v Nagpuru; Oliver, Olivera.

K 2.) Pri imenih z nemimi glasovnimi znaki na koncu odloča o načinu sklanjatve njih fonetična oblika. V tem primeru bi bilo potrebno, postavljati med ime in sklonilo vezaj, ki naj tu pomeni, da je končna pisana, a nema črka za končnico brez pomena.

Primeri:

Iz francoščine: France, France-a, France-ov; Alembert, Alembert-ja, Alembert-jev; Amyot, Amyot-ja, Amyot-jev; Barbier, Barbier-ja, Barbier-jev; Baudelaire, Baudelaire-ja, Baudelaire-jev; Baumarchais, Baumarchais-jev. K imenovalnikoma Claude in Girant čitam nekje rodilnik Claudea in Giranta. Taka pisava čitatelja prav lahko zapelje, da bo napačno čital. Po predlagani pisavi Claude-a, Girant-a pa moram čitati pravilno „kloda“, „žirana“, če vem, da je nominativ „klod“ in „žiran“. Po pisavi „iz Bloisa“ (kraj) bi moral čitati „iz bluaza“. Ker pa mora biti za nas le izgovor imenovalniške oblike „bluá“ odločilen, je v slovenščini edino mogoča sklanjatev „bluá, bluája, bluájev“, v pisavi torej Blois-ja, v Blois-ju. Nadaljnji primeri: pri Dreux-ju (nekje čitam Dreuxu); Vaudreuil, z Vaudreil-em (pri tej besedi čitam obliko „z Vaudreilom“ s končnico om trdih debel, kar gotovo ni pravilno; prevajalca je zapeljala mrtva črka); Comminges, Comminges-a, s Comminges-em, Comminges-ev (zopet čitam pridevnik Commingesov, pri katerem smo tudi v zadregi, kako naj izgovarjamo); Versailles, v Versailles-u, nad Versailles-em, Versailles-ski; Corneille, Corneille-a, Corneille-ev (ne Corneilleov, kakor nekje čitam).

Iz angleščine: Shakespeare, Shakespeare-ja, Shakespeare-jev (ne Shakespearov); George, George-a, z George-em (naletel sem na obliko „Georga“ brez e-ja, kar nikakor ne more biti pravilno, že zaradi tega ne, ker bi kdo utegnil brati g za g namesto za dž, kot zahteva angleški izgovor).

Kako pa naj ravnamo pri sestavljenih imenih? Mislim, da bo najmanj zmede, če imamo tuja sestavljena imena pri pregibanju v slovenščini za sestavljene enote razen tistih primerov, kjer je ime sestavljeno iz krstnega in rodbinskega imena v istem sklonu. Nekaj primerov iz francoščine naj pokaže, kako je treba pregibati tuja sestavljena imena: La Fontaine, La Fontaine-a, La Fontaine-ov; Mellin de St-Gelais, Mellin de St-Gelais-ja, Mellin de St-Gelais-jev; D'Aubigné, D'Aubignéja, D'Aubignéjev; Montfort-sur-Meu (kraj), v Mont-

fort-sur-Meuju; Moûtiers-les-Mauxfaits (kraj), v Moûtiers-les-Mauxfaits-ju. Kjer pa imamo zvezo krstnega z rodbinskim imenom v obliki Pierre Corneille, bomo sklanjali obe imeni, torej gen. Pierre-a Corneille-a, dat. Pierre-u Corneille-u itd. Tukaj delamo zato izjemo, ker čuti tu tudi tisti, ki ne pozna tujega jezika, da gre za analogne primere, kakor je zveza Simon Gregorčič, rod. Simona Gregorčiča.

Vse navedeno se da rekapitulirati v tem-le kratkem pravilu:

Tuja imena uvrščamo po njih fonetični imenovalniški obliki v slovenske sklanjatve. Kadar ima tuje ime kak končni nemi glas, postavljamo radi jasnosti med ime in končnico vezaj. Sestavljena lastna imena so za sklanjatev nesestavljene enote; le v zvezi, krstno ime - rodbinsko ime, sklanjamo obe sestavini.

Iv. Tominec.

GRADIVO

Neznana Tavčarjeva proza v nemščini. Tavčarjev sošolec g. Jakob Avšič me je bil opozoril na doslej neznano prozo Ivana Tavčarja, namreč podlistek „Meine Schwester Elisa“, ki ga je Tavčar spisal kot prosto nemško nalogo, ko je bil v šesti šoli (leta 1868. kot 17letni mladenič). Naloga je bila tako dovršena, da jo je ponatisnil v Ljubljani izhajajoči list, nemški „Laibacher Tagblatt“, dne 29. decembra navedenega leta z naslovom: „Meine Schwester Elisa. (Eine ländliche Erinnerung.)“

Za učitelja nemščine je imel tedaj in še pozneje dobro znanega Nemca profesorja Ant. Heinricha, avtorja nemške slovnice, ki je bila takrat v rabi po naših srednjih šolah. Heinrich ni bil le trd Nemec, marveč tudi odločen liberallec ali svobodomislec v tedanjem smislu besede.

Prosti spis mladega Tavčarja že kaže nekatere značilnosti njegovega mladostnega pisateljevanja: mladeniško, četudi še malce sentimentalno ljubezen, hkrati pa trdno vez do svojega rojstnega kraja Poljan in vroče zanimanje za prirodo. Jezikovno in stilistično je bil tako dovršen, da ga je prevzel v svoje predale celo odločno nemški list, kakor je bil „Laibacher Tagblatt“.

Uredništvo je zapisalo pod črto tole pripombo: „Ta opis nam je poslal 16letni mladenič (Tavčar je imel tedaj 17 let. Op. poroč.) kot mladostni spomin. Toplih plemenitega čuta do narave, s katerim

je prežeta ta preprosta povest, nam daje povod, da ga priobčujemo brez izpremembe.“

Kakor mi zatrjuje g. Avšič, ni Tavčar sam poslal te novelice navedenemu listu, pač pa prof. Heinrich.

Novelica obuja spomine na Tavčarjeva otroška leta in njegovo v nežni starosti umrlo sestrico Špelco. Vsebinska je na kratko ta-le: Najprej opisuje mladi Tavčar rojstno hišo in domači kraj Poljane. Pred hišo je sadni vrt, zadaj gozd z mogočnimi hrasti in lepimi, košatimi kostanji. Sestra Špelca, pravi, je bila njegov genij v otroških letih. Ona ga je negovala; njo je spremljal k vaškemu potoku, kamor je hodila prat, medtem ko se je on igral ob vodi. — V to ljudsko idilo je Tavčar vpletel ljubezensko zgodbo. Ob nedeljah in praznikih sta sestra Špelca in on zahajala v gozd za hišo. Tja je prihajal sosedov sin Jakob. Med njim in Špelco se je vnela srčna ljubezen. Ker pa je bila Špelca lepo in pridno dekle, jo je zasnuhil sin bogatega kmeta Kristijan. Dekle se ga je branilo, toda oče jo je hudo silil, in da bi se izognila nadaljnjim prepirom v hiši, je naposled tudi Špelca privolila v zakon. Zadnji večer pred poročnim dnem se je Špelca sestala v gozdu z Jakobom. Ko je zjutraj pripovedovavec (mladi Tavčar) vstal, se je potihoma splazil v njeno spalnico in glej — Špelca je bila mrtva. Ponoči je umrla, ali kakor so ljudje rekli: